

het Ladogameer bezet hadden. De Russen slaagden er niet in, die oever weer in handen te krijgen. Er werd onbeschrijfelijk geleden in de ingesloten stad. Van de ruim twee miljoen inwoners stierf in die eerste oorlogswinter ruim een half miljoen de hongerdood.¹ Eerst begin '42 slaagde men er in, over het ijs van het Ladogameer een 'weg' aan te leggen waarlangs vrachtauto's, optornend tegen zware sneeuwstormen, het allernoodzakelijkste naar de belegerde stad konden brengen; op de terugweg namen zij vrouwen, kinderen en ouden van dagen mee. Toen in april '42 de dooi inviel, was een half miljoen burgers geëvacueerd.

Van alle Duitse divisies stond in de lente van '42 ruim 70% aan het Oostelijk front. In mei veroverden zij met vrij weinig moeite het schiereiland Kertsj op de Krim. De verovering van Sebastopol vergde daarentegen veel inspanning. Begin juni werd de aanval ingezet. Het zwaarste geschut waarover de Duitsers beschikten en sterke eskaders van de *Luftwaffe* werden in de strijd geworpen. Stap voor stap werden de Russische troepen teruggedrongen. Eerst op 1 juli verlieten de laatsten hunner in onderzeeboten de heldhaftig verdedigde havenstad.

Drie dagen eerder, op 28 juni '42, had Hitler zijn grote offensief ingezet.

In mei hadden de Russen getracht, het initiatief in handen te houden door hunnerzijds in de richting van Charkow aan te vallen. Die aanval was mislukt; hij had het Rode Leger aan het zuidelijk frontgedeelte veel troepen en materieel gekost – en juist aan dat frontgedeelte zouden de Russen opnieuw verrast worden. De kracht van de *Wehrmacht* was door hen onderschat. Zij hadden verwacht na de dooiperiode een algemeen offensief te kunnen inzetten (de aanval richting-Charkow was slechts als inleiding bedoeld) en derhalve het uitwerken van defensieve plannen verwaarloosd. Dat kwam Hitler te stade.

Hitlers bedoeling was om aan de gehele Russische oorlogseconomie een dodelijke slag toe te brengen door haar af te snijden van de aardoliebronnen in het gebied van de Kaukasus. Daartoe wenste hij van Stalingrad tot Astrakhan de benedenloop van de Wolga te bezetten en tot de Kaukasus en zijn aardolievelden door te dringen. Slaagde die opzet, dan zouden de Russische strijdkrachten goeddeels geïmmobiliseerd worden en dan zou de *Wehrmacht* nog in '42 een nieuwe poging ondernemen om Moskou te veroveren; in '43 zou zij trachten in het Midden-Oosten door te dringen. Welnu, afgezien nog

¹ De Amerikaanse schrijver Harrison E. Salisbury schat in zijn *The Siege of Leningrad* (1969, p. 512-17) dat de blokkade van Leningrad in totaal omstreeks een miljoen mensenlevens heeft geveerd. De hongerswinter in westelijk Nederland (1944-45) vergde er ca. vijftienduizend.